

УСЛУГЕ ЕКО-ТУРИЗМА У СВЕТЛУ НОВИХ КЛАСТЕРА И ПРИМЕНЕ ПРАВА ИНТЕЛЕКТУАЛНЕ СВОЈИНЕ

Апстракт: *Савремени еко-туризам обухвата основне принципе одрживог развоја одређеног подручја и активно доприноси очувању природне и културне баштине, укључујући становништво локалних заједница у његово планирање, развој и расподелу остварених прихода. Заснован је на богатству биодиверзитета у смислу ретких и ендемских врста, на традиционалном знању и фолклорној традицији одређеног подручја. Производи и услуге које су специфичне за овај облик туристичке понуде одувек се налазе на граници између користи и штете по идентитет одређеног подручја. Међутим, груписање свих расположивих капацитета у оквиру одређене заједнице, ради промовисања њених специфичности и разноликости, представља данас једно од решења у корист добрих економских резултата еко-туризма.*

У овом раду аутор указује на значај тенденције образовања кластера у оквиру еко-туризма, као и на савремена решења у смислу заштите генетичких ресурса, традиционалних знања и фолклора локалних заједница у оквиру туристичких услуга. Развој заштите интелектуалне својине, чији је циљ очување традиционалних знања и вештина одређеног становништва, има значајан утицај на развој и повећање конкурентности еко-туризма у новим условима глобалног тржишта.

Кључне речи: *еко-туризам, кластери, заштита права интелектуалне својине, локална заједница, биодиверзитет.*

* vukasinkg@hotmail.com

1. Увод

Примена права интелектуалне својине у циљу заштите генетичких ресурса, традиционалних знања и фолклора одређене заједнице представља једно од најспорнијих питања у вези са легалним приступом и коришћењем ових ресурса, заснованих на традицији локалних заједница широм света. Наиме, бројне интернационалне компаније, попут агрогиганата *Monsanto*, *DuPont* и *Syngenta*, изградиле су монополске позиције, између осталог, уз помоћ интензивног црпљења културних ресурса староседелачких народа широм свих континената¹ (Then, Tirpe, 2014: 7). У многим случајевима, реч је о нелегалним приступима, у оквиру којих се права интелектуалне својине користе ради заобилажења обавеза које произилазе на основу националне или наднационалне правне регулативе, чиме се негативно утиче на одржавање ресурса одређених народа, и староседелачких и других локалних заједница (Then, Tirpe, 2011: 11).

Неопходно одрживо коришћење биодиверзитета се може постићи успостављањем система заједничког приступа очувања генетичких ресурса, мерења њиховог утицаја на животну средину, легалним коришћењем, као и поштенom и праведном расподелом користи које из њих потичу.² У области интелектуалне својине, више него у било којој другој области права, међународна димензија има значајну улогу у смислу стварања стандарда и за национално и за међународно законодавство. У том циљу је на савременом и диверзификованом тржишту услуга настао нови концепт успостављања међусобне сарадње и кооперативних веза (Завод за интелектуалну својину Републике Србије, 2006). Овај концепт је резултат развоја *high-tech* сектора, у којем је највреднији капитал знање и сарадња између савременог пословања и науке. Синергички ефекат је, међутим, обухватио и традиционалне секторе, као што је туризам. Формирање кластера у оквиру пружања туристичких услуга представља перспективан правац развоја овог сектора (Cooke, 2001: 950).

У том смислу, овај рад обухвата анализу повећања конкурентности еко-туристичких услуга на основу образовања кластера и адекватне

1 Један од аутора извештаја *European patents on plants and animals – is the patent industry taking control of our food?*, Christoph Then, истиче ситуацију пуну правних апсурда у оквиру које се и поред забране патентирања биљних сорти и животињских раса, признавањем патената од стране Европског завода за патенте, омогућава заобилажење ових забрана и истовремено служи интересима мултинационалних компанија, као што су *Monsanto*, *DuPont* и *Syngenta*, које већ контролишу око 50% међународног комерцијалног тржишта семена.

2 European Parliament resolution of 20 April 2012 on our life insurance, our natural capital: an EU biodiversity strategy to 2020 (2011/2307(INI))

примене права интелектуалне својине у заштити генетичких ресурса, традиционалних знања и фолклора, као примарних чинилаца за настанак и пружање ових услуга.

2. Кластери и право интелектуалне својине као основ повећања конкурентности туристичких услуга

Према подацима Светске трговинске организације, услуге представљају најбрже растући сектор глобалне економије, и чине две трећине глобалног *output-a*, трећину глобалног запошљавања, и скоро 20% светске трговине (World Trade Organization). Континуирани раст у сектору услуга и обим пословања у области туризма једнак је или чак превазилази извоз нафте, прехранбених производа и аутомобила (World Trade Organization). Туристичке услуге постале су значајан фактор у међународној трговини и истовремено су један од главних извора прихода за многе земље у развоју (United Nations Conference on Trade and development, 2007).

Избор савременог корисника туристичких услуга заснива се на помирењу два међусобно контрадикторна концепта. Први концепт се огледа у све већој специјализацији, а други у што диференциранијој понуди услуга. То се остварује комбиновањем наизглед неповезаних туристичких производа и услуга, које се постиже на основу бројних активности сарадње између конкурентних ентитета. Најбољи облик такве сарадње представљају туристички кластери, а концепт груписања у кластере постаје све популарнији у туризму. О томе сведочи стални пораст броја кооперативних веза, насталих спајањем различитих субјеката, који су директно или индиректно укључени у активности пружања туристичких услуга. Полазна тачка за сарадњу између бројних, некада, међусобно конкурентних субјеката је у обједињавању потенцијала којима располажу како би се заједничким ефектима и синергијом истакла привлачност дотичног подручја. Привлачност се одређује, на пример, бројем природних атракција, али и људским активностима у области архитектуре, фолклора, традиционалне хране и пића, стила живота локалне заједнице, смештајних капацитета, итд. Акумулација ових активности на једном подручју утиче на његово претварање у туристички регион. Другим речима, природни потенцијал и привлачност одређеног подручја представља темељ на коме се гради туристички кластер. За његово функционисање и развој неопходно је обједињавање елемената у виду инфраструктуре, услуга и добављача, пословног окружења, као и доприноса јавних институција, које учествују како у трошковима, тако и у користима које настају као резултат овакве синергије. У том контексту, интензивна конкуренција и

економија знања награђује оне који схватају значај нематеријалних права интелектуалне својине и њихову улогу у разликовању и додатој вредности понуђених туристичких услуга.

Правом интелектуалне својине обезбеђени су бројни облици заштите, који се односе на управљање, експлоатацију и спровођење нематеријалних права у циљу јачања кластера у сектору пружања туристичких услуга (Nanayakkara, 2008: 2). Бројни су покушаји да се на тржишту услуга понуде што различитији садржаји за одређену клијентелу. Тако су, на пример, услуге у оквиру кластера еко-туризма усмерене на еколошки и друштвено одговорног појединца, а примарну атракцију у овом случају чине флора, фауна и културно наслеђе одређене дестинације (Nanayakkara, 2008: 9). Овај кластер је првобитно замишљен као модел путовања заснован на природним разноликостима, а данас представља концепт специфичног приступа одрживог развоја одређеног подручја. Одговорним спровођењем овог концепта у пракси се минимизира негативан ефекат традиционалног туризма на животну средину и повећава се степен културног интегритета локалне заједнице (Global Development Research Center). Његова суштина је у успостављању блиских веза које постоје између очувања животне средине, економског развоја, као и спознаје о културној разноликости и начину живота на одређеном локалитету (Nanayakkara, 2008: 11).

Међутим, у пракси су познати и бројни примери којима се указује да се, уместо успостављања блиских и развојних веза, ствара систем експлоатације овог концепта у негативном смислу. У том смислу, у теорији се често као пример наводи француска туристичка промоција подручја Баскије. Традиционални фолклор и обичаји условили су живот локалног становништва овог подручја, а у оквиру ове туристичке понуде локално становништво је именовано као „Индијанци Европе” (Lacey, Douglass, 2002: 11). Француска држава је у потпуности спонзорисала ову туристичку понуду засновану на сезонском запошљавању локалног становништва у промоцији културних обележја овог подручја. Друштвени критичари су овај концепт окарактерисали као „средство државног угњетавања” (Lacey et al. 2002: 11), износећи став да се ово подручје Француске намерно одржава у недовољно развијеном стању и да су игнорисана основна грађанска, политичка и културна права ове заједнице.

Управо из наведених разлога, у сектору еко-туризма значајну улогу има систем заштите интелектуалне својине којим се, на овом сектору, омогућава поступно трансформисање локалних културних разлика у нову вредност са циљем јачања понекад и маргинализованих заједница. Овај систем заштите усмерен је на заштиту генетичких ресурса, традиционалних

знања и очување фолклора одређених подручја у циљу повећања конкурентности у погледу вредности, с једне стране, и разноликости између понуђених услуга, с друге стране (Erikson, 2003: 530).

3. Појам генетичких ресурса, традиционалног знања и фолклора у оквиру кластера еко-туризма

Генетички ресурси, традиционална знања и фолклор представљају значајне елементе културног, социјалног и историјског идентитета, који се развија, одржава и преноси са генерације на генерацију у локалним заједницама широм света. За наведене елементе идентитета одређене заједнице не постоје прецизне и усаглашене дефиниције, те су стални предмет тумачења у теорији и пракси.

Премачлану 2 Закона о потврђивању Конвенције о биолошкој разноврсности, под генетичким ресурсима подразумева се генетички материјал стварне или потенцијалне вредности у оквиру конкретно одређеног биолошког извора.³ Другим речима, „биолошки извори” укључују генетичке изворе, организме и њихове делове, популације или било које друге биотичке компоненте екосистема са стварном или потенцијалном наменом или коришћу за човечанство.⁴ Земља порекла генетичких ресурса је земља која поседује генетичке изворе у *In-situ* условима. Истим чланом наведеног закона прецизира се да су *In-situ* они „услови где генетички ресурси постоје у оквиру екосистема и природних станишта и, у случају припитомљених или гајених врста, у окружењу где су развили своја препознатљива и карактеристична својства.”⁵

У циљу пружања подршке развоју и спровођењу ефикасних мера, како би се омогућило очување, одрживо коришћење и приступ генетичким ресурсима, члан 8, став 1, тачка (j) Закона о потврђивању Конвенције о биолошкој разноврсности предвиђа да ће државе уговорнице:

- „у складу са својим националним законодавством поштовати, чувати и одржавати знање, иновације и праксе староседелачких и локалних заједница које се држе традиционалног начина живљења, важног за очување и одрживо коришћење биолошке разноврсности,
- унапређивати њихову ширу примену уз одобрење и укључење оних који поседују такво знање, иновације и праксе, и

3 Чл. 2 Закона о потврђивању Конвенције о биолошкој разноврсности, *Сл. лист СРЈ – Међународни уговори, 11/2001*

4 *Ibid.*

5 *Ibid.*

– подстаћи праведну поделу користи које проистичу из коришћења таквог знања, иновација и пракси.”⁶

Поред тога, Европска унија има низ инструмената којима настоји да искористи позитиван утицај права интелектуалне својине у очувању генетичких ресурса. Тако је, на пример, у преамбули Директиве Европског парламента и Већа о правној заштити биотехнолошких проналазака садржан позив за пријаву патената, који укључује информације о географском пореклу биолошког материјала биљног или животињског порекла.⁷ При њиховој даљој комерцијализацији заштита може бити регулисана правом жига, али и географским ознакама порекла. Поред тога, значајна улога припада ауторским и сродним правима, као и праву на индустријски дизајн.

Појам традиционалног знања у основи је дефинисан као „... подскуп ширег концепта културног наслеђа” (Dutfield, 2004: 76), при чему се под појмом културног наслеђа подразумева све оно што припада посебном идентитету једног народа. Оно укључује све што се у савременом међународном праву сматра креативном производњом људске мисли, као што су песме, музика, игре, литература, уметничка дела, научна истраживања (Dutfield, 2004: 79). Поред тога, укључује и наследство из прошлости и из природе, попут природних карактеристика пејзажа, као и свих врста биљака и раса животиња у оквиру њих (Khog, 2003: 435).

Светска организација за заштиту интелектуалне својине дефинише појам традиционалног знања као „... подскуп наслеђа у чијем је саставу: традиција заснована на књижевним, уметничким и научним радовима, представе, изуми, научна открића, дизајн, ознаке, имена и симболи, необјављене информације, као и све остале иновације и креације настале у оквиру интелектуалне активности насталих на традиционалној основи” (Muga-be, Kameri, Mutta, 2001: 8). При том се истиче да традиционална основа подразумева систем знања који се преносе с генерације на генерацију на одређеној територији, који је настао на несистематичан начин и који се развија као одговор одређене заједнице на конкретне промене средине (Posey, Dutfield, 1996: 213).

Појмом традиционално знање обухваћен је и појам традиционалних културних израза. Њиме се означава продукција која се састоји од карактеристичних елемената традиционалне уметничке баштине

6 Ibid.

7 Directive 98/44/EC of the European Parliament and of the Council of 6 July 1998 on the legal protection of biotechnological inventions, *OJ L 213*

развијене у одређеној заједници и то у нематеријалним и материјалним облицима (Posey et al. 1996: 217).

У нематеријалне културне изразе спадају: а) вербални изрази, као што су народне приче, народна поезија, анегдоте и загонетке, знакови, речи и симболи, б) музички изрази, као што су народне песме и инструментална музика; ц) изрази као што су народне игре, уметничке форме и ритуали (Graber, 2006: 257). Материјални, изрази подразумевају: а) продукцију народне уметности, посебно цртежа, слика, скулптура, резбарије, керамика, теракота, мозаика, израду накита, ткање и шивење текстила, тепиха, костима; б) старе занате и занатске производе; ц) музичке инструменте; д) грађевинске и архитектонске форме (Graber, 2006: 261). Сви наведени изрази данас су обухваћени употребом нашироко прихваћеног термина национални фолклор, погодног за потребе релевантних међународних уговора (Blakeney, 2006: 9).

4. Примери добре праксе у државама чланицама Европске уније

Општина *Calvià* налази на јужној обали Шпаније и годинама је популарно туристичко одредиште са око 1,6 милиона туриста годишње (Dodds, Butler, 2010: 43). Као последица неконтролисаног пораста туриста у последњих неколико деценија и изразитог притиска на локалне ресурсе, дошло је до деградације животне средине (Dodds et al. 2010: 45).

Представници локалне заједнице иницирали су израду Акционог плана интегрисаног одрживог развоја региона *Calvià* (United Nations Environment Programme and World Tourism Organization, 2005), са посебним нагласком на сектор еко-туризма. Акциони план је усвојен 1997. године, а његови елементи и многобројне мере заштите и данас су на снази.

Акционим планом је, на пример, 1.700 хектара земље која је раније била издвојена за урбани развој, декласификацијом претворено у копнено заштићено подручје и морски парк са ретким биљним врстама, чије су ген секвенце заштићене као патенти и регистроване у међународној банци гена (Ajuntament de Calvià, 1997). Постојећи проблеми клизишта, експлоатације песка и лоших еколошких услова у приобаљу решени су новим приступом уређењу и регенерацији плажа, који су прилагођени захтевима очувања животне средине (Ajuntament de Calvià, 1997). На основу теренског истраживања приобалне флоре и вегетације детерминисано је преко 214 врста које су ценобионти 12 заједница, које су данас регистроване као један од 158 званично регистрованих светских центара разноликости биодиверзитета (Ajuntament de Calvià, 1997).

У последњих пет година је на овом подручју развијен нови облик кластер услуга еко-туризма, чија се понуда састоји од специфичних облика јутарње медитације, чију обуку изводе професионални инструктори са лиценцом и вечерњих обука традиционалног плеса која је поверена становницима овог подручја, који туристима продају националну ношњу и уче их традиционалном плесу на пешчаној обали (Ajuntament de Calvià, 1997). Заштитом дизајна на националном, али и међународном нивоу очуване су особености ткања, карактеристичне шаре и позната чипка, којима се изражавају специфичности националне ношње овог подручја (Ajuntament de Calvià, 1997).

Националним стратегијама развоја еко-туризма бројне државе су покренуле акционе планове који обједињују како формирање нових кластера, тако и свеобухватну примену права интелектуалне својине у циљу очувања разноликости постојећих биодиверзитета. Тако је на пример, у 2002. години од стране бугарске владе покренут Акциони план у циљу стварања могућности за економски раст оних заједница које се налазе у близини заштићених подручја, као и за јачање локалне подршке за очување и допринос одрживом развоју у оквиру еко-туризма.⁸ После две године заједничког учешћа заинтересованих страна, укључујући и учешће туристичких асоцијација, невладиног сектора и Фондације за реформу локалне самоуправе, дефинисано је дванаест еко-туристичких региона, на основу географских карактеристика и културног наслеђа (Bulgarian State Tourism Agency, 2006). Наиме, успостављено је дванаест регионалних еко-туристичких акционих програма, при чему су њихови кључни аспекти изражени кроз:

1. институционални развој и јачање националне радне групе за еко-туризам, која прегледа и ажурира пријављене планове и надгледа њихово спровођење;
2. нагласак на умрежавању малих и средњих предузећа у циљу образовања кластера између туристичких, али и других сектора на локалном нивоу;
3. нагласак на развоју бизниса кроз обуку, примену шема за осигурање квалитета и заштиту производа и услуга правом жига (Bulgarian State Tourism Agency, 2006).

Развијени субројни инструменти за подршку спровођења плана, укључујући и доношење два важна законодавна акта на националном нивоу. Првим се регулише способност уговарања између малих туроператера у заштићеним подручјима, а другим актом су промењени закони локалне самоуправе,

⁸ Bulgaria Tourism Act. *State Gazette*. No. 56/7. 6. 2002

тако да порески приход од туризма остаје у општини и усмерен је на развој инфраструктуре у вези са туристичком понудом овог подручја (Vulchev, 2002: 23). Такав развој еко-туризма, као и локална и регионална промоција очувања природне и културне баштине, брзим темпом су у протеклих пет година спроведене у Бугарској, која је добила сертификат за промоцију „одрживог туризма“, односно „*Green Globe Certification*“ (The International Ecotourism society). Добијањем овог сертификата, привредни субјекти или региони имају право његове употребе, чиме преносе поруку да су њихови производи и услуге признати као добри стандарди за очување животне средине (Nanayakkara, 2008: 6).

Један од примера је и успешно коришћење колективног жига за обележавање туристичких понуда у Француској. „*Logis de France*“ је регистровани заштитни знак удружења независних хотелијера повезаних са циљем да промовишу хотеле у приватном власништву, који се налазе у руралном амбијенту (World Tourism Organisation (UNWTO), 2002). Концепт је замишљен као кластер производа и услуга у оквиру којих се корисницима нуде лепоте руралних крајева широм Француске, као и храна ових подручја у локалном амбијенту и окружењу (Nanayakkara, 2008: 9). На пример, реч је о винским турама, боравцима у винаријама, могућностима узорковања различитих врста вина, посета винским фестивалима. Постављањем етикете и спровођењем строго поштованих критеријума, којих се хотели придржавају, настао је нови производ са додатом вредношћу, па тако данас постоји више од 3.000 хотела који су чланови овог удружења (World Tourism Organisation (UNWTO), 2002). Хотели су, такође, класификовани по категоријама, као и по специјализованим традиционалним искуствима у припремању хране. Поред заштите ознака жигом, широко је распрострањена заштита географским ознакама порекла. На овај начин се ствара диференцирана понуда на тржишту са адекватним системом заштите на основу права интелектуалне својине (Nanayakkara, 2008: 9).

5. Закључак

Туризам је најпогоднији сектор за ефикасно коришћење потенцијала кластера. Природу туристичког производа чине културна и природна атрактивност места, познатост жига којим је заштићен, хотелске услуге и приступ квалификованих водича. Заједничка акција различитих локалних субјеката може да доведе до бржег развоја еко-туризма нудећи специфичну и свеобухватну туристичку понуду. Кластер обично има сложена инфраструктуру у виду различитих услуга, захваљујући којима је могуће задовољити потребе клијената, смањити трошкове маркетиншких

активности и правних услуга. Такође, треба напоменути да је еко-туризам најбољи сектор у коме се спроводи непрекидан проток информација заједничким акцијама три главна актера: предузећа, научних институција и администрације. Локалне самоуправе региона за које је еко-туризам од изузетне важности свакако ће бити заинтересоване да се укључе у ову врсту иницијативе и тиме побољшају своје туристичке понуде и приходе.

Систем интелектуалне својине пружа веома моћне инструменте за јачање конкурентности ових региона еко-туризма. Конкуренција је све интензивнија и економија знања награђује само оне који схватају значај нематеријалне заштите и њихову улогу у разликовању и стварању додате вредности у облику нових услуга и производа еко-туризма. Правима интелектуалне својине обезбеђује се адекватна заштита уз поштовање и очување генетичких ресурса, традиционалних знања и специфичног фолклора одређеног подручја.

Литература

Ajuntament de Calvià. (1997). *Local Agenda 21 initiatives to advance sustainability in a heavily developed tourist centre, Calvià - ES*. Преузето 10. 05. 2015. <http://ec.europa.eu/ourcoast/index.cfm?menuID=7&articleID=107>

Blakeney, M. (2006). Protecting Traditional Cultural Expressions: The International Dimension. In Macmillan, F. Bowrey, K. Elgar, E. (Eds.). *New Directions in Copyright Law: Volume 3*. Cheltenham, UK. 7–17

Bulgaria Tourism Act. *State Gazette*. No. 56/7. 6. 2002

Bulgarian State Tourism Agency. (2006). *Report on Municipalities Tourism Survey*. Преузето 13.05.2015. www.tourism.government.bg

Cooke, P. (2001). Regional innovation systems, clusters, and the knowledge economy. *Industrial and Corporate Change*. Vol. 10, No. 4. 945–974

Directive 98/44/EC of the European Parliament and of the Council of 6 July 1998 on the legal protection of biotechnological inventions. *Official Journal L 213*. 30/07/1998 P. 0013–0021

Dodds, R. Butler, R. (2010). Barriers to implementing Sustainable Tourism Policy in Mass Tourism Destinations. *Tourismos: An International Multidisciplinary Journal of Tourism*. Vol. 5, No. 1. 35–53

Dutfield, G. (2004). *Intellectual Property, Biogenetic Resources and Traditional Knowledge*. London, UK: Routledge

Erikson, P. P. (2003). Welcome to This House: A Century of Makah People Honoring Identity and Negotiating Cultural Tourism. *Ethnohistory*. Vol. 50, No. 3. 523–547

European Parliament resolution of 20 April 2012 on our life insurance, our natural capital: an EU biodiversity strategy to 2020. (2011/2307(INI))

Global Development Research Center. *Defining Eco-Tourism*. Преузето 26. 04. 2015. <http://www.gdrc.org/uem/eco-tour/etour-define.html>

Graber, C. (2006). The New UNESCO Convention on Cultural Diversity: A Counterbalance to the WTO. *Journal of International Economic Law*. 09/2006. 257

Khor, M. (2003). *Intellectual Property, Biodiversity and Sustainable Development Resolving the Difficult Issues*. London, UK: Zed Books

Lacey, J. Douglass, W. (2002). Beyond Authenticity: The Meanings and Uses of Cultural Tourism. *Tourist Studies*. 2/2002. 5–16

Mugabe, J. Kamari - Mbote, P. Mutta, D. (2001). *Traditional knowledge, genetic resources and intellectual property protection: Towards a New International Regime*. International Environmental Law Research Center Working Paper. Преузето 03. 05. 2015. <http://www.ielrc.org/content/w0105.pdf>

Nanayakkara, T. (2008). Role of Intellectual Property in Enhancing the Competitiveness of the Tourism Industry. *World Intellectual Property Organization Publication*. Преузето 26. 04. 2015. http://www.wipo.int/export/sites/www/sme/en/documents/pdf/tourism_ip.pdf

Posey, D. A. Dutfield, G. (1996). *Beyond Intellectual Property Rights: Towards Traditional Resources Rights for Indigenous Peoples and Local Communities*. Ottawa, Canada: IDRC Books

The International Ecotourism society. *Certification and Standards*. Преузето 17. 05. 2015. <https://www.ecotourism.org/certification-and-standards>

Then, C. Tippe, R. (2014). *European patents on plants and animals - is the patent industry taking control of our food?* Преузето 10.04.2015. http://no-patents-on-seeds.org/sites/default/files/news/european_patents_on_plants_and_animals_2014_2.pdf

Then, C. Tippe, R. (2011). *Das Saatgutkartell auf dem Vormarsch - Patentanmeldungen und Patenterteilungen im Bereich der Pflanzen- und Tierzucht im Jahr 2010*. Преузето 10.04.2015. http://no-patents-on-seeds.org/sites/default/files/news/patente_report_2011.pdf

United Nations Conference on Trade and development. (2007). *FDI in Tourism: The Development Dimension*. Преузето 22.04.2015. http://unctad.org/en/Docs/iteiia20075_en.pdf

United Nations Environment Programme and World Tourism Organization. (2005). *Making Tourism more Sustainable – A Guide for Policy Makers*. Преузето 07. 05. 2015. <http://www.unep.fr/shared/publications/pdf/DTIx0592xPA-TourismPolicyEN.pdf>

Vulchev, P. (2002). *Bulgarian ecotourism development outlook: Survey of the domestic market*. Преузето 16. 05. 2015. www.moew.government.bg/ecotourismforum/index_e.htm

World Tourism Organisation (UNWTO). (2002). *The French Ecotourism Market - Special Report Series*. Преузето 20. 05. 2015

<http://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284405251>

World Trade Organization. *Understanding the WTO: The Agreements - Services: Rules for Growth and Investment*. Преузето 20. 04. 2015. http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm6_e.htm

Закон о потврђивању Конвенције о биолошкој разноврсности. *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*. Бр. 11. 2001

Завод за интелектуалну својину Републике Србије. (2006). *Приручник – Управљање интелектуалном својом у пословању*. Преузето 15. 04. 2015. <http://www.zis.gov.rs/upload/Publikacije/Knjige/Upravljanje%20IS%20u%20poslovanju.pdf>

Vukašin Petrović, M.A.

***ECO-TOURISM SERVICES IN LIGHT OF NEW CLUSTERS AND
APPLICATION OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS***

Summary

Contemporary eco-tourism includes the basic principles of sustainable development and actively contributes to the preservation of natural and cultural heritage of a specific area by involving the residents of local communities in the planning, development and distribution of generated revenues. It is based on the abundance of biodiversity (particularly rare and endemic species), the traditional knowledge and folklore tradition of a specific area. Products and services that are specific to this form of tourism have always been on the verge of being both beneficial and harmful for the identity of a particular area. Yet, one of the current solutions for attaining good economic results of eco-tourism is grouping all available resources within a particular local community for the purpose of promoting its distinctive features and diversity.

In this paper, the author discusses a significant trend of forming eco-tourism clusters and points out to the contemporary solutions aimed at protecting the genetic resources, traditional knowledge and folklore of local communities within tourism services. The development of intellectual property protection, whose goal is to preserve traditional knowledge and skills of certain local communities, has a significant impact on the development of eco-tourism as well as on the increase of its competitiveness in the global market.

Keywords: *eco-tourism, clusters, protection of intellectual property rights, local community, biodiversity.*

